

Vorm geven aan centrale mythen

Binnen de *Etcetera*-redactie, maar ook daarbuiten, is al geruime tijd een discussie aan de gang rond repertoire-theater. Is dat het theater van de grote zalen, de grote middelen, de 'grote' teksten, het grote publiek? Johan Thielemans wil in zijn bijdrage reageren op *Gezocht: Profiel van een gezelschap van Marianne Van Kerkhoven (Etcetera 24)*. Volgens hem vormen de grote schouwburgen door hun architectuur een concrete uitdaging om vorm te geven aan de centrale mythen waarrond zich het publiek massaal kan verzamelen. Vlaamse theatermakers als Dirk Tanghe, Luc Perceval en Guy Joosten zijn klaar om deze uitdaging aan te gaan. Marianne Van Kerkhoven probeert op haar beurt een nieuwe 'uitdagende' invulling te geven aan 'auteur', 'repertoire', 'theaterdirectie' en komt terecht bij artistieke continuïteit, publieksopbouw en een noodzakelijk internationalisme.

Het ogenblik is interessant.

In Vlaanderen merk ik veel zenuwachtigheid in de toneelwereld. Ik zou kunnen zeggen dat er wat gebeurt en wijzen op de verbazende toeloop voor voorstellingen van Dirk Tanghe, Guy Joosten of Luc Perceval. Wat men ook over deze vertoningen zegt (Het is nu *bon ton*, zo merk ik zuurtjes, om te vinden dat *De Meeuw* toch niet zo denderend was. Met veel plezier keer ik hier de *bon ton* de rug toe), feit is dat een reeks produkties aangeven dat een relatief groot publiek zit te wachten op theater. Molière, of Tsjechow, of Norèn zien er dan misschien niet uit zoals verschillende boekjes het voorschrijven (traditioneel noch avant-gardistisch), maar stuk voor stuk hebben deze produkties een kwaliteit waarin een nieuwe generatie theaterbezoekers zich kan herkennen.

Men speurt dat vernieuwde enthousiasme op een ogenblik dat er in Vlaanderen veel te gebeuren staat. Het theaterdecreet wordt herwerkt; belangrijke wissels van theaterdirecties zijn in zicht. Men oppert 'poolvorming', verwerpt of koestert het 'repertoire-theater'. Ik hoor zelfs stemmen opgaan voor een Nationaal Toneel, en velen vragen zich terecht af wat er met die dynamische, jonge generatie zal gebeuren. Ook in de meest vastge-roeste theaters kunnen we tekenen van onvrede, pogingen tot koersverandering vaststellen, want het is een ogenblik vol beloftes.

Het lege centrum

Ik stel vast dat de grote gezelschappen vaak ontgoochelen. De vraag is of dat toevallig zo is, want een gevolg van een constellatie van bepaalde persoonlijkheden, ofwel wijst op diepe verschuivingen binnen het moderne bewustzijn. Misschien loont het de moeite om toch nog eens goed te omschrijven wat 'repertoire-toneel' kan betekenen.

Bij mij roept het de volgende inhoud op: in een cultuurgemeenschap leven noden die geformuleerd worden door cultureel geïnteresseerde leden onder het publiek; deze leden geven niet alleen te kennen dat ze de activi-

teit van het toneelspele waardevol vinden — de meest algemene, vrijblijvende opstelling — maar dat ze de nood voelen aan de aanwezigheid van een geheel van teksten, die een soort verzameling zijn van de centrale mythen, die aan onze samenleving een bepaalde waarde geven.

Opteren voor een repertoire-theater is ook opteren voor een bepaald mensbeeld. Zolang men daar geen duidelijke definities bij vooropstelt, loopt de discussie rond het repertoire-theater in kringetjes van onduidelijkheid, vaagheid en misverstand.

In onze maatschappij zijn er vanzelfsprekend geen algemeen geldende beelden meer. Behoudsgezinde commentatoren zullen dan de zucht slaken dat dit zo niet was toen de godsdienst voor een centrale betekenis zorgde. Ik slaak geen zucht, maar dank de goden dat zo een centrale betekenis niet meer bestaat.

Samenhorigheid

Dat leeggekomen centrum is tegelijkertijd een probleem.

Ik heb altijd het gevoel dat de afwezigheid van een gevoel van samenhorigheid niet alleen iets pijnlijks, maar ook iets negatiefs is. Ik heb ook altijd ervaren dat iets van deze eenzaamheid overwonnen kan worden op ogenblikken van intense artistieke communicatie. Dat is voor mij de optimistische, en meteen ook de waardevolle zijde van het artistieke werk. Het is een soort formele categorie, want mijn stelling zegt niets over de inhoud. De uitbeelding van de diepste ellende *Nachtwake* of van de meest hopeloze psychische afgronden (*De Meeuw*) creëert paradoxaal genoeg een groepsgevoel. De moed om de wanhoop te erkennen, er mee om te gaan en hem wellicht hanteerbaar te maken, deze moed brengt me niet alleen dicht bij de acteurs (met dank voor de emotionele roekeloosheid van Els Dottermans), maar ook dicht bij de mensen — *mes frères, ces étrangers* — om mij heen.

Dit gevoel, dat schuilt achter het woord 'publiek' wordt op velerlei manieren opgewekt, geactiveerd, gevoeld.

Solar plexus

Waarom is het voor mij zulk een waardevol gevoel? Omdat het vanuit de *solar plexus*, de zonnevlucht komt, en omdat D.H. Lawrence gezegd heeft: vertrouw je solar plexus. Of, om het anders te zeggen: het is in de eerste plaats irrationeel, het vindt zijn oorsprong in het *ES*, dat rijke, geheimzinnige gebied, dat ons doet geloven aan en ons doet smachten naar het paradijs in het hier en het nu.

Het is een triomfantelijk gevoel, dat zich goed voelt bij heel eenvoudige tekenen: het houdt van inslaand licht, het houdt van gezang, geschreeuw en gefluister, het houdt van virtuositeit, van de speelse overwinning van de moeilijkheden. Het is dus een eenvoudig gevoel, en het staat wantrouwig tegenover de puriteinen, de Savonarola's, zij die spreken vanuit het *Über-Ich*, zij die zich het *Über-Ich* aanmeten.

Genoeg onverbloemde Freudiaanse lyriek. Maar met of zonder Freud, er wordt een bepaald mensbeeld duidelijk. Het punt is dat zo een mens in onze maatschappij nauwelijks een plaats wordt gegund.

Waarom niet? Omdat deze maatschappij ons alleen naar de isolatie drijft, ons tracht aan te smeren dat de isolatie een ideale toestand is. De groep wordt uit elkaar gerukt, over solidariteit wordt gemeesmuïld, van een burger wordt men door het systeem gedegradeerd tot consument. De ideologie van het doorgetrokken individualisme loopt uit op de algehele eenzaamheid. Men is dan klein, kwetsbaar, en waar het op aankomt is, hoe men met deze kwetsbaarheid omgaat. (Bespaar me, b.v. kwetsbaarheid als cliché of excuus).

Eén gedachtengang maakt me altijd nijdig: hij beschrijft de toestand waarin we ons bevinden, en prent ons dan in: zo is het nu eenmaal.

Dat soort realisme maakt mij nijdig omdat we tegenover elke toestand van de wereld ja of neen kunnen zeggen. Als men mij vraagt om de gewilde isolatie te aanvaarden, het narcisme te cultiveren als het hoogste goed, weiger ik mee te gaan.